

Uchwała z dnia 30 maja 2000 r., III CZP 19/01

Przewodniczący Sędzia SN Jacek Gudowski (sprawozdawca)

Sędzia SN Bronisław Czech, Sędzia SA Jan Kremer

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa Gminy B. – Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w B. przeciwko Stanisławowi K. o zapłatę, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 30 maja 2000 r., przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Piotra Wiśniewskiego, zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Sieradzu postanowieniem z dnia 19 lutego 2001 r.

„Czy wniesiony w postępowaniu uproszczonym sprzeciw od nakazu zapłaty podlega odrzuceniu także wtedy, gdy formularz urzędowy nie został prawidłowo wypełniony, ale w sposób nie uniemożliwiający nadania prawidłowego biegu temu sprzeciwowi”?

podjął uchwałę:

Jeżeli urzędowy formularz, na którym wniesiono pismo procesowe zawierające sprzeciw od nakazu zapłaty, został nieprawidłowo wypełniony, sprzeciw podlega odrzuceniu niezależnie od tego, czy popełnione nieprawidłowości uniemożliwiają nadanie mu prawidłowego biegu.

Uzasadnienie

Przedstawione przez Sąd Okręgowy w Sieradzu do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne powstało w sprawie, w której powodowa Gmina B. – Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w B. domagała się od pozwanego Stanisława K. zapłaty kwoty 153,17 zł tytułem należności za wykonaną usługę transportową. W związku z wydanym nakazem zapłaty w postępowaniu upominawczym, pozwany złożył sprzeciw, który postanowieniem z dnia 12 grudnia 2000 r. Sąd Rejonowy odrzucił ze względu na braki polegające na wypełnieniu formularza niezgodnie z treścią zawartych w nim pouczeń.

Rozpatrując zażalenie pozwanego na to postanowienie strony pozwanej, Sąd Okręgowy w Sieradzu powziął poważne wątpliwości, którym dał wyraz w przedstawionym Sądowi Najwyższemu na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. zagadnieniu prawnym, przytoczonym na wstępie uchwały.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Postępowanie uproszczone, jako postępowanie odrębne w ramach procesu (dział VI, tytułu VII, części pierwszej), zostało wprowadzone do kodeksu postępowania cywilnego ustawą z dnia 24 maja 2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego ... (Dz.U. Nr 48, poz. 554). Zastosowane przez ustawodawcę uproszczenia, zmierzające do zwiększenia szybkości postępowania w sprawach drobnych i prostych, polegają – ujmując rzecz generalnie – z jednej strony na usprawnieniu i optymalizacji postępowania dowodowego oraz odwoławczego przez przyspieszenie i odformalizowanie czynności sądu, z drugiej natomiast na zwiększeniu rygorów formalnych w stosunku do stron, zdyscyplinowaniu ich przy podejmowaniu czynności procesowych oraz na ujednoczeniu formy tych czynności. Jest oczywiste, że cel wiązany z wprowadzeniem postępowania uproszczonego może być osiągnięty tylko przy komplementarnym zastosowaniu obydwu tych instrumentów. Zresztą, w państwach demokratycznych, w związku z poszerzającym się znacznie zakresem ochrony sądowej praw obywateli i wpływającym z tego faktu wzrostem wpływu spraw, powszechnie i coraz częściej – celem uproszczenia i przyspieszenia postępowania – stosuje się metodę formalizowania postępowania cywilnego oraz zwiększania obowiązków nakładanych na uczestników procesu.

W polskim modelu postępowania uproszczonego, wśród obostrzeń formalnych zwiększających dyscyplinę oraz precyzję działania stron, mających ułatwić szybsze załatwienie sprawy, jest nakaz wnoszenia pism procesowych na urzędowych formularzach. Nakaz ten sformułowany został w sposób ogólny w art. 125 § 2 k.p.c., a w odniesieniu do postępowania uproszczonego uściślony w art. 505² k.p.c. Zgodnie z tym przepisem, pozew, odpowiedź na pozew, sprzeciw od wyroku zaocznego i pismo zawierające wnioski dowodowe wnoszone w postępowaniu uproszczonym powinny być sporządzone na urzędowych formularzach, których wzór, na podstawie upoważnienia ujętego w art. 125 § 3 k.p.c., określił Minister Sprawiedliwości w rozporządzeniu z dnia 20 września 2000 r. w sprawie określenia wzorów i sposobu udostępniania stronom urzędowych formularzy pism

procesowych w postępowaniu cywilnym (Dz.U. Nr 81, poz. 911). Zważywszy, że poszczególne postępowania odrębne nakładają się na siebie i krzyżują, należy uznać, iż nakaz stosowania formularzy dotyczy także zarzutów i sprzeciwu od nakazu zapłaty, jeżeli sprawę podlegającą rozpoznaniu w postępowaniu uproszczonym rozpoznano już w postępowaniu nakazowym lub upominawczym (art. 493 § 2 i art. 503 § 2 k.p.c.)

Sporządzenie pisma procesowego (zawierającego pozew, sprzeciw od wyroku zaocznego itd.) na urzędowym formularzu polega na wypełnieniu treścią właściwych rubryk odpowiedniego formularza (por. § 1 rozporządzenia), zgodnie z zawartym w nim pouczeniem. Jest oczywiste, że wypełnienie formularza, podobnie jak każda inna czynność podejmowana w procesie, może być dotknięta wadą polegającą na niezachowaniu warunków formalnych, w związku z czym, wprowadzając formularzową metodę sporządzania i wnoszenia pism procesowych, ustawodawca unormował jednocześnie skutki błędów formalnych, jakie mogą być popełniane przy doborze i wypełnianiu formularza. Tak więc, zgodnie z art. 130⁻¹ § 1 k.p.c., jeżeli pismo procesowe, które powinno być wniesione na urzędowym formularzu, nie zostało wniesione na takim formularzu, formularz został nieprawidłowo wypełniony albo nie może otrzymać prawidłowego biegu wskutek niezachowania innych warunków formalnych, przewodniczący zwraca stronie pismo bez wzywania do jego poprawienia lub uzupełnienia, a sprzeciw od wyroku zaocznego, zarzuty lub sprzeciw od nakazu zapłaty sąd odrzuca. To samo dotyczy pism, które powinny być wniesione na elektronicznych nośnikach informacji (por. art. 125 § 2 *in fine* k.p.c.).

Przystępując do analizy tego przepisu, należy przede wszystkim podkreślić, że stanowi on samodzielną i swoistą, dostosowaną do specyfiki formularzy oraz nośników elektronicznych, regulację skutków niezachowania wymagań formalnych stawianych pismom procesowym wnoszonym na formularzach (nośnikach informatycznych). Oznacza to, że do pism sporządzanych w tej formie przepis art. 130 k.p.c. nie ma zastosowania, podobnie, jak do pism sporządzanych metodą tradycyjną nie ma zastosowania art. 130⁻¹ k.p.c.

Pismo procesowe wnoszone na urzędowym formularzu może być dotknięte brakami, usystematyzowanymi przez ustawodawcę w trzech kategoriach. Tak więc pismo procesowe, które powinno być wniesione na urzędowym formularzu, jest dotknięte brakiem formalnym powodującym jego zwrot (odrzućcie środka

zaskarżenia), jeżeli nie zostało na takim formularzu wniesione, albo formularz został nieprawidłowo wypełniony, albo zostały niezachowane inne warunki formalne, na skutek czego pismo nie może otrzymać prawidłowego biegu. W pierwszym wypadku chodzi o sytuacje, w których strona zignorowała obowiązek użycia formularza albo dobrała formularz niewłaściwy (np. wniosła pozew na formularzu przeznaczonym dla sprzeciwu od nakazu zapłaty), w drugim o sytuacje, gdy wprowadzono dokonano prawidłowego doboru formularza, ale nie został on prawidłowo wypełniony (dokonano niewłaściwych wpisów w niewłaściwych rubrykach, nie wypełniono wszystkich rubryk, umieszczono wpisy poza rubrykami itd.), natomiast w trzecim o inne niż wyżej wymienione uchybienia wymaganom formalnym, których niezachowanie spowodowało niemożność nadania pismu prawidłowego biegu (np. przedarcie, przecięcie formularza uniemożliwiające jego scalenie itp.). Struktura gramatyczna i logiczna omawianego przepisu wskazuje, że w wypadku nieużycia formularza lub jego wadliwego wypełnienia, zwrot pisma (odrzućcie środka zaskarżenia) następuje niezależnie od tego, czy popełniony błąd spowodował niemożność nadania pismu (środkowi zaskarżenia) prawidłowego biegu. To oczywiste, gdyż tylko w wypadku niezachowania „innych warunków formalnych” – rzecz jasna, innych niż pominięcie formularza lub wadliwe jego wypełnienie – ustawodawca uzależnił skutek w postaci zwrotu pisma lub odrzucenia środka od wpływu braku na prawidłowy bieg pisma (środka). Tym samym dał wyraźny znak, że każdy brak polegający na nieużyciu formularza lub jego wadliwym wypełnieniu powoduje zwrot pisma (odrzućcie środka zaskarżenia), a inne braki tylko wówczas, gdy zachodzi niemożność nadania pismu prawidłowego biegu.

Oczywistość tego stwierdzenia jest jeszcze bardziej wyrazista, gdy się zważy na funkcje formularza, jakie spełnia w postępowaniu sądowym, w tym wypadku w postępowaniu uproszczonym (por. art. 187¹ k.p.c.). Formularz, zawierający odpowiednie rubryki, które powinny być wypełnione, nie tylko wymusza przedstawienie przez stronę wszystkich niezbędnych dla dokonywanej czynności danych i stwierdzeń, ale także służy precyzyjnemu wyrażaniu żądań, wniosków lub zarzutów, zapobiegając zarazem umieszczaniu w pismach procesowych treści zbędnych lub niedopuszczalnych. Tym samym łatwiejsza staje się komunikacja z sądem, a przekazywanie mu danych niezbędnych do szybkiego i sprawnego załatwienia sprawy ulega znacznemu przyspieszeniu. Ważny jest także aspekt unifikacji i adekwatności czynności podejmowanych przy użyciu formularza.

Oceniając procesowe i czysto praktyczne funkcje formularza, znajdującego coraz szersze zastosowanie także w innych dziedzinach życia publicznego, nie można zapominać, że jest on – obok przewidzianego już w polskim postępowaniu cywilnym przymusu stosowania elektronicznych nośników informacji – wstępnym krokiem do automatyzacji i komputeryzacji organizacji procesu sądowego, zjawiska występującego już w skali międzynarodowej, w państwach bardziej zaawansowanych technologicznie, w których społeczeństwo zostało stopniowo przygotowane do korzystania z udogodnień techniki, także w postępowaniu sądowym. Formularz służy więc nie tylko jako wygodny środek komunikowania się strony z organem orzekającym oraz nośnik czynności procesowych, ale także jako źródło danych podlegających digitalizacji, archiwizacji i dalszemu przetwarzaniu w ramach czynności urzędowych sądu. Formularze są automatycznie skanowane, a poszczególne rubryki odczytywane metodą OCR (*Optical Character Recognition*), po czym dane trafiają do odpowiednich urzędów biurowych i dokumentów. Jest oczywiste, że tylko niewadliwe, zgodne z pouczeniem, wypełnienie formularza (odpowiednie dane w odpowiednich rubrykach), gwarantuje prawidłowe odczytanie i przyporządkowanie zawartych w nim informacji; w przeciwnym wypadku formularz nie spełnia jednej ze swych podstawowych funkcji.

Współcześnie omawiana funkcja nie jest jeszcze w polskim procesie sądowym – z różnych przyczyn – wykorzystywana, tym niemniej, ze względu na dynamiczny rozwój techniki oraz potrzebę osvajania społeczeństwa z wszystkimi możliwymi zastosowaniami formularzy, powinna być przy wykładni przepisów dotyczących formularzy brana prospektywnie pod rozwagę.

W tej sytuacji jakiegokolwiek odstępstwa od wymagań w stosunku do pism procesowych wnoszonych na formularzach nie są dopuszczalne, gdyż ich uczynienie nie tylko doprowadzi do odebrania formularzom przypisywanych im funkcji, ale także do wypaczenia tej formy podejmowania czynności procesowych. Gdyby więc zaaprobować sugestię Sądu Okręgowego, przedstawianą alternatywnie, i uzależnić zwrot pisma (odrzućcie środek) od uprzedniego stwierdzenia, czy nieprawidłowe wypełnienie formularza uniemożliwia nadanie pismu (środkowi) dalszego biegu, to w krótkim czasie doszłoby w praktyce do wyeliminowania tego instrumentu procesowego. Różnice między nieużyciem formularza a jego wadliwym wypełnieniem (np. wpisaniem tekstu obok rubryk, na marginesach, na dołączonych arkuszach itp.) są bowiem bardzo niewielkie,

podobnie, jak płynne są różnice między takimi wadami formularza, które uniemożliwiają nadanie biegu pismu procesowemu, a takimi, które tego skutku nie powodują.

Zupełnie inny problem, nie mogący jednak w żaden sposób ważyć na rozstrzygnięciu przedstawionego zagadnienia prawnego, powstaje natomiast przy próbie odpowiedzi na pytanie, czy przewidziane w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 września 2000 r. wzory formularzy zostały prawidłowo zaprojektowane oraz czy teksty pouczeń są wystarczająco przejrzyste, a w związku z tym, czy właściwie służą wykorzystaniu tej instytucji procesowej. Zdaniem Sądu Najwyższego, zarówno wzory, zważywszy na ich zawartość i układ typograficzny, jak i pouczenia, nazbyt często w sposób mechaniczny powielające treść przepisów kodeksu postępowania cywilnego, wywołują wiele uwag krytycznych, w związku z czym powinny być poddane analizie i ulepszone. W tej sytuacji, zanim dojdzie do oczekiwanych zmian, sąd – oceniając, czy formularz został lub czy mógł zostać prawidłowo wypełniony – powinien uwzględniać wzór danego formularza, jego układ i części składowe, oraz przejrzystość (komunikatywność, czytelność) pouczenia.

Z przedstawionych przyczyn Sąd Najwyższy podjął uchwałę w brzmieniu przedstawionym na wstępie.